

ความไม่เท่าเทียมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาระหว่าง รัฐส่วนกลางและท้องถิ่นเมืองชายแดน : กรณีศึกษาอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ปฐมพงศ์ มโนหาญ¹

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้คือความพยายามอธิบายความไม่สมมาตรของอำนาจในการกำหนดแนวทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจของพื้นที่ชายแดนในยุคที่การรวมตัวเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) โดยมีรัฐและทุนพยายามเป็นผู้แสดงหลักในการควบคุมกิจกรรมข้ามแดน ไม่ว่าจะเป็นการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว เป็นต้น

ถึงแม้ว่าโลกหลังสงครามเย็นตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมาได้มีความเคลื่อนไหวของระเบียบโลกจนทำให้เส้นพรมแดนมีความไม่ชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามหากเชื่อว่าเราอยู่ในยุคสมัยของลัทธิเสรีนิยมใหม่ที่รัฐและทุนใช้ความ “เสรี” เป็นฉลากบังหน้าเพื่อที่จะควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ท้องถิ่นชายแดนก็ไม่อาจจะหนีพ้นความพยายามควบคุมดังกล่าวได้ ซึ่งในบทความนี้ได้ใช้ข้อมูลส่วนหนึ่งจากงานวิจัยภาคสนามพื้นที่ชายแดนเชียงของ เป็นตัวแทนอธิบายถึงสถานการณ์ที่รัฐพยายามจะควบคุมกิจกรรมข้ามแดนโดยการเปิดสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 4 จนเกิดเหตุการณ์ประท้วงและยื่นหนังสือเรียกร้องถึงนายอำเภอเชียงของให้มีการเปิดจุดผ่านแดนในเขตพื้นที่เดิมของเชียงของ แต่กลับไม่เป็นผล ด้วยความสลับซับซ้อนของอำนาจในการจัดการท้องถิ่นที่มีลักษณะข้ามเขตแดน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าท้องถิ่นที่ประกอบไปด้วยประชาชนตัวเล็กตัวน้อย ภาคประชาสังคมที่เคยเคลื่อนไหวในประเด็นการเมืองอื่นๆ และกลุ่มการเมืองท้องถิ่นทั้งหมดกลับไร้อำนาจที่จะต่อรองกับการขยับตัวของรัฐและทุนได้

¹ อาจารย์ประจำสำนักวิชานวัตกรรมสังคม สาขาวิชาการพัฒนาระหว่างประเทศ

นักวิจัยประจำสำนักงานเศรษฐกิจชายแดนและโลจิสติกส์ (OBELS) และ

ศูนย์วิจัยนวัตกรรมสังคมเชิงพื้นที่ (Ab-SIRC) มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

Uneven Development Between State and Borderland: a case study of Chiang Khong District, Chiang Rai Province

Pathompong Manohan²

Abstract

This article attempts to explain power imbalances in the development of cross-border economies in the ASEAN Economic Community through state and industry attempts to control cross-border business, trade, investment and tourism.

Following the end of the cold war and as a result of changes in world power, cross-border zones were not clearly demarcated. Neo-liberalism underwrote attempts to use the state and capitalism to gain economic control in the name of freedom and cross-border business was not exempted from that control. The article examines data gathered from fieldwork conducted in the border areas of Chiang Kong and tries to explain a situation in which the state asserted its rights over cross-border business by opening the 4th Thai-Lao friendship bridge. As a result of this intervention, protests occurred and complaints were made to the district head to open the former border check point in the area of Chiang Kong. The request was denied due to the complexity of dealing with the cross-border area and this shows the lack of power of the local government when negotiating on behalf of local communities with the state and corporate powers.

² Lecturer at Scholl of Social Innovation, International Development Major,
Mae Fah Luang University

บทนำ

จังหวัดชายแดนได้รับการกล่าวถึงอีกครั้งในระดับที่ใหญ่ขึ้น หลังจากที่มีความตื่นตัวเพื่อรับมือกับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) หากเราลองพิจารณาไปที่พิมพ์เขียวของการเป็น AEC ก็จะพบว่าข้อแรกสุดของความมุ่งหวังนั้นเน้นไปที่การพยายามทำให้ประเทศสมาชิกกลายเป็นตลาดเดียวและวางอยู่บนพื้นฐานเพื่อการผลิต โดยตอบสนองต่อความ “เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ” และมีความ “เสรี” ไม่ว่าจะเป็นความเสรีในสินค้า บริการ ทุน การลงทุน และ แรงงานฝีมือ เป็นต้น³

ความมุ่งหวังจากพิมพ์เขียวที่จะทำให้ประเทศสมาชิก AEC เป็นตลาดเดียวและมีความเสรีเพื่อตอบสนองต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นไม่ได้เป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นในโลกวิชาการเศรษฐศาสตร์ แต่มันกำลังจะก้าวเข้าสู่การนำทฤษฎีไปปฏิบัติโดยอาศัยรัฐและทุนให้เป็นจักรกลในการขับเคลื่อน หรือจะกล่าว อีกอย่างก็คือรัฐกำลังจะขยายตัวครอบคลุมความ “เสรี” และรองรับมันอย่างเป็นทางการด้วยระเบียบกฎหมายต่างๆ อย่างละเอียด⁴

ในทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มหภาคการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะนำมาซึ่งการเพิ่มขึ้นของรายได้ เมื่อประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นในระดับหนึ่งก็จะทำให้การบริโภคเพิ่มขึ้นตามและเมื่อการบริโภคเพิ่มขึ้นก็จะทำให้การผลิตเพิ่มขึ้นเพื่อตอบสนองต่ออุปสงค์ดังกล่าวแล้วก็หมุนเวียนไปมาเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ (multiplier effect) และอาจนำพาประชาชนให้มีรายได้พ้นเส้นความยากจน (poverty line) ในที่สุด แต่คำถามที่น่าสงสัยและอาจไม่ได้ตอบในบทความชิ้นนี้ก็คือ เส้นความยากจนที่ใช้อยู่กันอยู่ในปัจจุบันบอกอะไรเราได้บ้าง จากการขีดเส้นตั้งแต่ปีพ.ศ.2531 ซึ่งกำหนดให้ผู้ที่มียาได้เฉลี่ยต่อเดือนเกิน 879 บาทคือผู้ที่อยู่เหนือเส้นความยากจน⁵ มาถึงปี พ.ศ.2555 กำหนดให้ผู้ที่มียาได้เฉลี่ยต่อเดือนเกิน 2,492 บาทเป็นผู้ที่

³ “Asean Economic Community Blueprint”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.asean.org/archive/5187-10.pdf> (เข้าสู่ระบบ 25/02/2558)

⁴ การขยายตัวของรัฐเพื่อควบคุมความเสรีของสินค้าและบริการ รวมถึงมิติด้านการเคลื่อนย้ายแรงงานและทุน เป็นแนวคิดที่สังเคราะห์มาจากงานของ Walker, Andrew. “The Legend of the Golden Boat: Regulation, Trade and Trader in the Borderlands of Laos, Thailand, China and Burma”. University of Hawai. USA. 1999

⁵ “เส้นความยากจน (Poverty line) จำแนกตามภาคและเขตพื้นที่ ปีพ.ศ.2531-2555 รายปี”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReport_Final.aspx?reportid=667&template=2R1C&yeartype=M&subcatid=59

อยู่เส้นความยากจน หากเรามีเงินเดือน 2,493 บาท ซึ่งเป็นรายได้ที่อยู่เส้นความยากจนมา 1 บาทเท่านั้น จะเป็นไปได้หรือไม่ว่าเราจะมีชีวิตอย่างเป็นปกติสุขด้วยเงินจำนวนดังกล่าว (ทั้งไว้เป็นคำถาม)

หลักฐานเชิงประจักษ์อย่างหนึ่งที่ทำให้เราต้องตระหนักว่าความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ของประเทศไทยเองอยู่ในระดับที่น่าเป็นห่วง หากเทียบกับประเทศในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนโดยเฉพาะประเทศมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และ อินโดนีเซีย ซึ่งเป็นประเทศที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกันคือราวๆ คริสต์ทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา จะเห็นว่าจนถึงปี ค.ศ.2000⁶ ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ⁷ (Gini coefficient) ของไทยอยู่ในระดับสูงกว่าทั้งสามประเทศดังกล่าว หรือหากจะเปรียบเทียบกับประเทศที่มีระดับการกระจายรายได้ที่ดีเช่นประเทศในกลุ่มคาบสมุทรสแกนดิเนเวียอย่างประเทศนอร์เวย์ที่มีค่าสัมประสิทธิ์จีนิอยู่ที่ 26.8 หรือ 0.268 ในปี ค.ศ.2010 แต่ประเทศไทยอยู่ที่ 39.4 หรือ 0.394⁸ ซึ่งแตกต่างกันอย่างมากในประสิทธิภาพของการกระจายรายได้

เมื่อพิจารณาในระดับของจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดชายแดนที่เราคาดหวังไว้ว่าจะเห็นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นไปในทางที่ดีขึ้นเช่นจังหวัดเชียงรายซึ่งมีชายแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างเมียนมาร์หรือพม่า และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยจังหวัดเชียงเป็นทางผ่านสำคัญของเส้นทางห่วงโซ่อุปทาน (logistics) ไปยังทางตอนใต้ของประเทศจีน ทำให้จังหวัดเชียงรายมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Provincial Product หรือ GPP) สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปีพ.ศ. 2546 – 2555 จาก 34,191,186.06 ล้านบาท เป็น 77,011,068.6 ล้านบาท⁹ และมูลค่าการค้าชายแดนของจังหวัดเชียงรายกับประเทศเพื่อนบ้านก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นกันระหว่างปีพ.ศ. 2551 – 2555 จาก 13,713.86 ล้านบาท เป็น 35,977.62 ล้านบาท¹⁰ หากเชื่อตามตัวเลขที่ยกมาดังกล่าว ก็ย่อมปฏิเสธไม่ได้ว่าจังหวัดชายแดนเช่นเชียงรายกำลังจะก้าวไปสู่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดด

⁸ “GINI index (World Bank estimate)”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI> (เข้าสู่ระบบ 25/02/2558)

⁹ “ภาพรวมผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.chiangrai.net/dashboard18/> (เข้าสู่ระบบ 25/02/2558)

¹⁰ “สรุปการค้าชายแดนไทยด้านจังหวัดเชียงราย”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา http://www.moc.go.th/opscenter/cr/data/Trade_Data/2012/2555_.pdf (เข้าสู่ระบบ 25/02/2558)

แต่หากย้อนกลับมาพิจารณาการกระจายรายได้โดยดูจากค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini coefficient) จะพบว่าจังหวัดเชียงรายมีระดับการกระจายรายได้ที่ค่อนข้างน่าเป็นห่วง คือตั้งแต่ปีพ.ศ.2550 – 2556 มีค่าสัมประสิทธิ์จีนิอยู่ที่เฉลี่ย 0.54¹¹ ซึ่งสวนทางกับอัตราการเติบโตของ GPP รายจังหวัดเป็นอย่างมาก

ตัวเลขต่างๆ ที่ยกมาอาจบอกรายละเอียดไม่ได้หมด หากแต่มันกำลังนำเราไปสู่การค้นหาคำตอบในระดับของท้องถิ่นที่ว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจและความเหลื่อมล้ำที่มองผ่านตัวเลขนั้นๆ กำลังสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นชายแดนภายใต้ความเคลื่อนไหวของรัฐและเศรษฐกิจได้ โดยในบทความขนาดเล็กรายการนี้เป็นความพยายามที่จะเสนอผลกระทบในท้องถิ่นชายแดนว่าเกิดอะไรขึ้นบ้างโดยภายใต้การเคลื่อนไหวของรัฐและเศรษฐกิจที่ต่างก็มุ่งไปที่ชายแดน มีพื้นที่ตัวอย่างคืออำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายเป็นกรณีศึกษา

รัฐกับชายแดน

ประวัติศาสตร์ของชาติสมัยใหม่ที่พยายามจะสร้างความเป็นปึกแผ่นในอำนาจอธิปไตยเหนือเขตแดนรวมถึงการสร้างจินตนาการให้กับคนในชาติให้ตระหนักถึงการมีอยู่ของเส้นเขตแดนสามารถทำความเข้าใจกระบวนการดังกล่าวได้จากชิ้นงานกำเนิดสยามจากแผนที่ประวัติศาสตร์ภูมิกายของชาติ (ฉบับแปล) ของ ธงชัย วินิจจะกูล¹² ที่เสนอว่าก่อนยุคล่าอาณานิคมจากประเทศชาติตะวันตกจินตนาการต่อเขตแดนของรัฐยังเป็นเรื่องที่คลุมเครืออยู่เสมอแม้แต่เรื่องปักปันเขตแดนระหว่างล้านนา กับพม่าที่เป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับชาติตะวันตกในขณะนั้น รัฐสยามเองกลับไม่เข้าใจ เนื่องจากมีชุดความรู้คำอธิบายต่อพื้นที่คนละชุดกันและปล่อยให้การปักปันเขตแดนเป็นเรื่องของคนในพื้นที่ ส่วนในเรื่องของสิทธิในการเป็นเจ้าของขึ้นก็คลุมเครือไม่ชัดเจนว่ารัฐเมืองขึ้นอย่างเขมรยอมนวามิภักดิ์กับเวียดนามหรือสยาม แต่รัฐเมืองขึ้นอย่างเขมรเองกับเลือกที่ใช้ประโยชน์จากเจ้าเมืองขึ้นแล้วแต่สถานการณ์ทำให้เขมรเองเป็นอิสระในระดับหนึ่ง ในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐดังกล่าวนี้ทำให้เจ้าอาณานิคมอย่างชาติตะวันตกสับสนเป็นอย่างมาก

¹¹ พรพินันท์ ยี่รงค์ และ คณะ. ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ การศึกษาและสาธารณสุขในจังหวัดเชียงราย ใน “ OBELS OUTLOOK 2014 ปูพรมชายแดน: เชียงรายศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การลงทุน และการท่องเที่ยว”. สำนักงานเศรษฐกิจชายแดน และโลจิสติกส์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. 2556, หน้า 82

¹² ธงชัย วินิจจะกูล. “กำเนิดสยามจากแผนที่ ประวัติศาสตร์ภูมิกายของชาติ”. โครงการจัดพิมพ์คบไฟ ร่วมกับสำนักพิมพ์อ่าน กรุงเทพฯ. 2556 (ฉบับแปล)

แผนที่ที่ระบุความชัดเจนแน่นอนของเขตแดนเพิ่งเริ่มปรากฏในปี พ.ศ. 2483 แผนที่
ถูกนำมาใช้ประกอบกับประวัติศาสตร์การสร้างชาติ พ่วงด้วยวาทกรรมเสียดินแดน ยิ่งทำให้
เส้นเขตแดนนั้นชัดเจนอยู่ในหัวสมองเรา ขนาดหลักตาก็ยังชัดเจนว่าประเทศไทยมีเส้นเขตแดน
แบบขวานโบราณ เท่านั้นก็ทำให้เราทราบแล้วว่าในเส้นเขตแดนเป็นสิ่งที่ “เพิ่งสร้าง” ถึงแม้
เขตแดนจะเป็นประดิษฐกรรมทางประวัติศาสตร์ แต่มันก็ชี้ให้เห็นว่ารัฐสมัยใหม่ต้องการขยาย
ตัวจากส่วนกลางเข้าควบคุมพื้นที่ชายขอบ

ความพยายามของรัฐที่จะควบคุมพื้นที่ชายขอบอาจเป็นคำอธิบายที่ทำให้เห็นว่าท้องถิ่น
หรือพื้นที่ชายขอบไร้ระเบียบ แต่อย่างไรก็ตามพื้นที่ชายแดนก็มีการควบคุมอีกชุดหนึ่งซึ่งไม่
จำเป็นต้องเหมือนรัฐ เช่น งานของ Andrew Walker ที่อธิบายไว้ใน *The Legend of the
Golden Boat: Regulation, Trade and Trader in the Borderlands of Laos, Thailand,
China and Burma*¹³ ว่าที่ผ่านมามานายแดนศึกษาจะเน้นไปที่การศึกษาอำนาจที่แผ่
ขยายมาจากส่วนกลางของรัฐสยาม จนทำให้ไม่เห็นปฏิบัติการในพื้นที่ชายแดนที่มีลักษณะ
เฉพาะและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในพื้นที่ ซึ่งมีกติกาทางสังคมบางอย่างกำกับ เช่นการตั้งคิว
เรือเพื่อกำหนดจำนวนเรือข้ามปากแม่น้ำโขง และการปิดเขตแดนของลาวตั้งแต่ปี พ.ศ.2518
ก็ไม่ใช้การปิดประเทศแบบไม่มีการติดต่อค้าขายใดๆ เลย หากแต่เป็นวิธีการควบคุมกิจกรรม
ข้ามแดนในรูปแบบหนึ่งเท่านั้นเอง รวมไปถึงหลังจากที่กลุ่มนักธุรกิจหอกการค้าได้รวมตัวหลัก
ดันให้รัฐบาลไทยในปี พ.ศ.2531 เปิดพรมแดนเพื่อการค้าขายมากขึ้น ก็เป็นรูปแบบหนึ่งที่รัฐ
พยายาม “ขยายตัว” เข้าควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจชายแดน อย่างไรก็ตามถึงจะมีความ
พยายามควบคุมจากฝ่ายรัฐ คนชายแดนก็มีการควบคุมกิจกรรมข้ามแดนในรูปแบบหนึ่งเช่นกัน

ความชัดเจนของเส้นเขตแดนยังคงดำเนินเรื่อยมาอย่างต่อเนื่องจนเข้าสู่ยุคสงคราม
เย็นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทศวรรษ 2500 – 2520 ประเทศเพื่อนบ้านของไทยถูก
แทรกแซงทางการเมืองโดยลัทธิการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ ส่วนประเทศไทยถูกแทรกแซงโดย
ลัทธิการเมืองแบบค่าย “เสรีประชาธิปไตย” ด้วยการนำของสหรัฐอเมริกาตั้งอธิบายไว้ในงาน
รัฐ – ชาติกับ (ความรู้) ระเบียบโลกชุดใหม่ ของ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร¹⁴ ได้เสนอว่า
ความเป็นรัฐชาติที่มีเขตแดนชัดเจนอาจจะยังมีอยู่ แต่อำนาจอธิปไตยแท้จริงกลับไม่ได้อยู่

¹³ Walker, Andrew. “The Legend of the Golden Boat: Regulation, Trade and Trader in the
Borderlands of Laos, Thailand, China and Burma”. University of Hawai. USA. 1999

¹⁴ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. “รัฐ – ชาติกับ (ความรู้) ระเบียบโลกชุดใหม่”. (พิมพ์ครั้งที่ 2) สำนักพิมพ์วิภาษา
กรุงเทพฯ. 2553

ภายในเขตแดน เช่นการแทรกแซงอุดมการณ์ทางการเมืองของสหรัฐอเมริกาต่อประเทศต่างๆ เพื่อทำสงครามต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ขึ้นาออกแบบการพัฒนาเพื่อให้รัฐนั้นๆ ทำตาม ซึ่งก็เป็นการแสดงให้เห็นว่าอำนาจอธิปไตยไม่ได้อยู่รัฐใดรัฐหนึ่งอย่างชัดเจน อีกทั้งการต่อสู้ขัดขืนเคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจรัฐก็ไม่จำเป็นที่ต้องกระทำในพื้นที่ที่รัฐนั้นๆ เป็นเจ้าของอยู่ ทางหนึ่งมันเป็นการทลายระเบียบโลกแบบเดิมที่รัฐชาติจะต้องระบุได้ชัดเจนแน่นอนว่าอำนาจอธิปไตยต้องอยู่ในขอบเขตเส้นแดนเท่านั้น

หลังผ่านพ้นโลกยุคสงครามเย็นเข้าสู่ยุคแห่งการค้าการลงทุนช่วงคริสต์ทศวรรษ 1970 อเมริกาเริ่มปรับเปลี่ยนโหมดการลงทุนจากการเป็นประเทศอุตสาหกรรมให้กลายเป็นประเทศที่เน้นภาคการบริการโดยเฉพาะภาคการเงิน ดังคำอธิบายในงาน ประวัติศาสตร์ฉบับย่อของลัทธิเสรีนิยมใหม่ ของ เดวิด ฮาร์วี¹⁵ ซึ่งทำให้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมถูกทำให้ยอมรับผันผวนตีค่าแรงต่ำและคำอธิบายเกี่ยวกับกลไกตลาดแรงงาน แล้วปล่อยให้ภาคการเงินโดยนายทุนข้าราชการสมคบคิดกันดำเนินกิจกรรมแสวงหาส่วนเกินในตลาดการเงิน ทุนการเงินจากสหรัฐยังแพร่กระจายไปทั่วโลกภายใต้ฉันทามติวอร์ชิงตันด้วยการให้ประเทศต่างๆ ลดขนาดของรัฐเพื่อแลกกับเงินทุนช่วยเหลือต่างๆ ยิ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าอำนาจอธิปไตยของประเทศไม่ได้มีอยู่และเบ็ดเสร็จที่เขตแดนเพียงอย่างเดียวแต่มันมีลักษณะข้ามเขตแดนด้วย

เรื่องเขตแดน การข้ามเขตแดน และอำนาจอธิปไตยดูเหมือนจะปริแตกกิจกรรมเหล่านี้ได้ทำให้รัฐเองต้องเคลื่อนไหวเพื่อปรับตัวที่จะควบคุมกิจกรรมการข้ามแดนอย่างรอบด้านเท่าที่เทคนิคทางอำนาจจะทำได้ เช่นหากเราพิจารณาข้อมูลชุดหนึ่งระหว่างปี พ.ศ.2470 - 2536 ที่ยืนยันว่าเขตแดนที่เราคิดว่าเป็นเรื่องชัดเจนแน่นอนยังมีความไม่แน่นอนอยู่ภายใน เช่นเขตแดนในจังหวัดเชียงรายโดยเฉพาะอำเภอแม่สาย มีการปักปันเขตแดนที่แม่น้ำสาย - แม่น้ำรวกเริ่มตั้งแต่ปีพ.ศ.2436 เป็นครั้งแรก และครั้งที่ 2 ในปีพ.ศ.2530 แล้วเสร็จในปี พ.ศ.2531 มีการลงนามบันทึกความเข้าใจ ปีพ.ศ.2534 และแลกเปลี่ยนสัตยาบันสารกันในปีพ.ศ.2535 ถือ เป็นเขตแดนตามลำน้ำที่ได้รับการปักปันแบบคงที่แห่งแรกของไทย แต่กระนั้นตลอดระยะเวลากว่า 67 ปี (ปีพ.ศ.2470 - 2536) มีการเปลี่ยนทางเดินของน้ำ 41 จุด¹⁶

¹⁵ เดวิด ฮาร์วี. “ประวัติศาสตร์ฉบับย่อของลัทธิเสรีนิยมใหม่”. สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา กรุงเทพฯ. 2555 (ฉบับแปล)

¹⁶ อนุชิต วงศาโรจน์. “วิวัฒนาการของเขตแดนและการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ชายแดนไทย-พม่า: กรณีศึกษาบริเวณแม่น้ำสาย-แม่น้ำรวก”. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2538

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าเขตแดนเป็นสิ่งที่ถูกสร้างไม่ขึ้นและปรับเปลี่ยนไปตามลักษณะกายภาพของพื้นที่แต่อำนาจรัฐก็ได้ขยายตัวผ่านระบบการควบคุมการข้ามแดนไปแล้วเรียบร้อยแล้วผ่านหน่วยงานศุลกากรต่างๆ รวมถึงหน่วยงานฝ่ายความมั่นคงที่เฝ้าระวังพื้นที่ชายแดนโดยเฉพาะในช่วงของสงครามเย็น เช่นในพื้นที่อำเภอเชียงของหลังจากที่ลาวปิดประเทศตั้งแต่ปีพ.ศ.2518 – 2532 การเฝ้าระวังก็มีความหนาแน่นมากขึ้น สะท้อนให้เห็นอำนาจอธิปไตยเหนือเขตแดนอย่างเป็นรูปธรรม

แต่ด้วยระบบโลกหลังยุคสงครามเย็นขยายตัว (ดังที่อธิบายไปแล้วในส่วนของไซร์ตัน และ เดวิด ฮาร์วี) ทั้งแนวคิดและวิถีปฏิบัติในความเป็นโลกาภิวัตน์ รัฐก็เริ่มถูกขับเคลื่อนด้วยกระแสของกลุ่มทุนเอกชนมากขึ้น เพื่อให้ผ่อนปรนเขตแดนในลักษณะที่ให้รัฐเปลี่ยนความหมายของเขตแดนจากพื้นที่เฝ้าระวังเพื่อความมั่นคงไปเป็นพื้นที่ผลประโยชน์ทางการค้าข้ามแดน ดังเช่นนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” ในยุคของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในปีพ.ศ.2531 ที่ผู้แทนในสภาจำนวนมากมีอาชีพเป็นนักธุรกิจมาก่อน ส่งผลให้การผลักดันนโยบายต่างๆ ผ่านหอการค้าจังหวัดได้รับความเห็นชอบและพยายามผลักดันไปสู่การปฏิบัติได้¹⁷

กล่าวได้ว่านโยบาย “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” ของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ คือความพยายามแรกๆ ที่จะขยายอำนาจรัฐให้ควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างเขตแดนในนามของความ “เสรี” ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้ยุคดังกล่าวก็มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ข้ามแดนอยู่เสมอๆ หากเป็นไปในลักษณะใต้ดินไม่มีกฎหมายจากรัฐมารองรับ¹⁸ หลังจากนั้นก็มีนโยบายและกรอบความร่วมมือต่างๆ ที่รัฐและทุนเป็นตัวแสดงหลัก เช่น GMS (Greater Mekong-Subregion), Quadrangle Economic และ ACMECS เป็นต้น

การที่รัฐและทุนกลายเป็นตัวแสดงหลักและผูกขาดแนวคิดการพัฒนา ด้านหนึ่งมันทำให้อำนาจในการกำหนดทิศทางการพัฒนาหลุดมือไปจากท้องถิ่น การพัฒนาพุ่งเป้าไปที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ด้วยการพัฒนาทางเศรษฐกิจมีความชอบธรรมจากการทำให้ GDP และ GPP เติบโตมันจึงกลายเป็นข้ออ้างที่รัฐต้องดำเนินการพัฒนาและควบคุมพื้นที่ชายแดนต่อไปให้ได้ ตัวอย่างที่ชัดเจนอีกชุดหนึ่งที่ทำให้เห็นว่ารัฐพยายามจะควบคุม

¹⁷ Laothamatas, Anek. Business and Politics in Thailand: New Patterns of Influence. “Asian Survey”. Vol. 28, No. 4 (Apr. 1988), pp. 451 – 470.

¹⁸ อ้างแล้ว Walker, Andrew

กิจกรรมข้ามแดนคือการเปิดทำการสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 4 เชียงของ-ห้วยทราย บนเส้นทาง R3A ในเดือนธันวาคม ปีพ.ศ.2556 ด้วยความมุ่งหวังว่าสะพานดังกล่าวจะนำมาซึ่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเมืองชายแดนอย่างมหาศาล แต่กลับเกิดปฏิกิริยาต่อต้านขึ้นมาหลังจากเปิด สะพานได้ 1 เดือน ก็เกิดเหตุการณ์ผู้ประกอบการรายย่อยหลายภาคส่วนรวมตัวกันกว่า 123 คนร่างหนังสือเพื่อยื่นถึงนายอำเภอเชียงของ เรื่องผลกระทบจากการเปิดสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 4¹⁹ (ดังจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป) เพื่อให้เห็นภาพปรากฏการณ์ที่รัฐและทุนส่งผลกระทบต่องานชายแดนชัดเจนขึ้นโดยยกกรณีการศึกษาความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชายแดนเชียงของหลังการเปิดสะพานว่ามีความเคลื่อนไหวใดบ้างจากกลุ่มต่างๆ รวมถึงสืบสาวหาต้นตอสาเหตุของความเคลื่อนไหวนั้นๆ

เศรษฐกิจการเมืองชายแดนอำเภอเชียงของ

เศรษฐกิจชายแดนเชียงของ ปีพ.ศ. 2500 – 2518

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของอำเภอเชียงของหากมองผ่านการประกอบอาชีพของผู้คน ที่เล่าประสบการณ์ผ่านความทรงจำแล้วจะเห็นได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในพื้นที่นี้อาจแยกออกจากพลวัตรทางการเมืองเรื่องเขตแดนได้เลย เช่น ชาวบ้านคนหนึ่งชื่อไทรเกิดในช่วงทศวรรษ 2500 ซึ่งเป็นลูกหลานเกษตรกรในพื้นที่ เล่าให้ฟังว่า ตั้งแต่ทศวรรษ 2500 – 2510 ผู้คนในอดีตส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรรายย่อยทำสวนไร่นา ซึ่งพื้นที่ทำเกษตรจะเป็นพื้นที่ภูเขา แต่ครอบครัวของเขานั้นเริ่มทำสวนที่ริมน้ำและดอนทรายแม่น้ำโขง หลังจากนั้นช่วงทศวรรษ 2520 เริ่มขยายขยายทำการเกษตรบนป่า บนเขา เพื่อปลูกพืชเชิงพาณิชย์ (cash crop) การทำสวนริมน้ำและดอนทรายปรับเปลี่ยนแปลงพืชผักสวนครัวแทน²⁰

จะเห็นได้ว่าการขยายพื้นที่ทำเกษตรของไทรสัมพันธ์กับการขยายตัวของตลาดพืชเชิงพาณิชย์ ที่รัฐบาลในช่วงเวลานั้นได้เริ่มสร้างถนนไปยังภาคเหนือภาคอีสานเพื่อต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ ซึ่งด้านหนึ่งเป็นผลดีแก่ชาวบ้านในพื้นที่ที่จะได้มีโอกาสเข้าไปบุกเบิกทำการ

¹⁹ หนังสือถึงนายอำเภอเชียงของเรื่องผลกระทบจากการเปิดสะพานมิตรภาพไทย – ลาว 4

(เชียงของ – ห้วยทราย) ต่อชาวบ้านและผู้ประกอบการอำเภอเชียงของ, มกราคม 2557

²⁰ สัมภาษณ์ นายไทร, 19 พฤษภาคม 2557

เกษตรปลูกพืชพาณิชย์ที่กำลังขยายตัว²¹ ความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของไพร่ก็ได้รับผลกระทบจากการขยับตัวของรัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามการตัดสินใจขั้นสุดที่จะขยับขยายการเกษตรก็ขึ้นอยู่กับครอบครัวของไพร่เอง

การปลูกยาสูบเป็นทางเลือกหนึ่งของชาวบ้านในช่วงเวลานั้น แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมีการนำเข้ายาสูบจากต่างประเทศประกอบกับขั้นตอนการผลิตยาสูบมีความยุ่งยากซับซ้อนจึงทำให้เขาเห็นการลดลงของยาสูบในช่วงที่เขาเป็นวัยรุ่น นอกจากนั้นหลังจากที่ยาสูบเริ่มลดลงเขาเห็นการเข้ามาของพืชเศรษฐกิจใหม่ๆ เช่น เงาะ ส้ม และ ลองกองเข้ามาในพื้นที่ช่วงหลังๆ ไม่เพียงแค่งการทำการเกษตรปลูกพืชไร่นานั้น ครอบครัวของไพร่ยังเป็นชาวประมงแม่น้ำโขงที่หาเงินกับการจับปลา ซึ่งเขาจำได้ว่าทำมาตั้งแต่ตอนอายุ 8 ขวบ

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2518 หลังจากที่เราเริ่มปิดประเทศ การไปมาหาสู่กับพรรคพวกฝั่งลาวเริ่มลำบากมากขึ้น ผู้คนในพื้นที่เริ่มไม่สะดวกใจที่จะอยู่ท่ามาหากินในพื้นที่ ประกอบกับการหาปลาเริ่มได้รับผลกระทบอย่างมากเพราะหาปลาได้แล้วข้ามเอาไปขายฝั่งลาวไม่ได้ ตลาดปลาก็เริ่มแคบลงทำให้พวกวัยรุ่นเริ่มมีข้ออ้างในการออกไปหางานทำในตัวเมืองและต่างจังหวัด รวมถึงตัวเขาด้วยที่ออกไปทำงานนอกพื้นที่หลังจากนั้นไม่กี่ปี²²

เศรษฐกิจในช่วงเวลา 2500 – 2518 นอกจากความเปลี่ยนแปลงของครอบครัวไพร่แล้ว แจ่มจิต เกิด ปี พ.ศ. 2502²³ ปลายหนึ่ง เกิดปี พ.ศ.2507²⁴ และ ทองสุข เกิดปี พ.ศ.2496²⁵ เองก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าครอบครัวของคนในพื้นที่จะผูกพันอยู่กับการเกษตรแบบพื้นที่สูงและเกษตรริมแม่น้ำโขงเป็นส่วนใหญ่ และล้วนได้รับผลกระทบจากการปิดประเทศของลาวในปี พ.ศ.2518 สะท้อนให้เห็นว่าการเมืองระหว่างประเทศและความเข้มงวดของรัฐที่ต้องการหยุดความเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นทางอาชีพของผู้คนในพื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

²¹ ผาสุก พงษ์ไพจิตร คริส เบเกอร์. “เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ”. ชิลด์วอร์ม. เชียงใหม่. 2546, หน้า 65 ตารางแสดงเนื้อที่ปลูกพืชไร่แยกรายภาคปี พ.ศ. 2493 – 2542 แสดงให้เห็นว่าการขยายตัวของเนื้อที่ปลูกไร่เช่นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และปลูกอ้อยในภาคเหนือและภาคอีสาน ขยายตัวในอัตราที่ก้าวหน้าหากเทียบกับภาคอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ยุคการผลิตปี พ.ศ. 2523/2524 เป็นต้นมาถึงปีพ.ศ.2542

²² อ้างแล้ว นายไพร่

²³ สัมภาษณ์ นางแจ่มจิต, 4 พฤษภาคม 2557

²⁴ สัมภาษณ์ นางปลายหนึ่ง, 3 พฤษภาคม 2557

²⁵ สัมภาษณ์ นางทองสุข, 18 พฤษภาคม 2557

นอกจากคนในพื้นที่ดั้งเดิมแล้วยังมีครอบครัวคนจีนที่โยกย้ายมาจากลำปางเพื่อมาทำธุรกิจในพื้นที่เชียงของตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมาคือครอบครัวของเสี้ยม ที่พ่อเขาได้เปิดร้านขายของชำและรับสินค้ายี่ห้อดังของประเทศฝรั่งเศสและอังกฤษมาขายที่ร้าน และ นำสินค้าอุปโภคบริโภคจากลำปางมาขายด้วยเช่นกัน ธุรกิจติดต่อกับค้าขายกับฝั่งลาวดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง จนมาถึงปี พ.ศ.2518 ทำให้การค้าขายลำบาก บางครั้งถึงขั้นต้องทำการค้าขายส่งของข้ามแม่น้ำโขงในช่วงเวลากลางคืน อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่ารัฐโดยเฉพาะฝั่งลาวพยายามจะควบคุมการค้าอย่างแน่นหนา แต่การค้าขายก็ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง²⁶

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสะท้อนให้เห็นว่าเศรษฐกิจชีวิตผู้คนในเชียงของพึ่งพิงเกี่ยวข้องกับการเกษตรบริเวณริมฝั่งแม่น้ำและการทำเกษตรบนพื้นที่สูง โดยเฉพาะชาวบ้านที่เป็นคนในพื้นที่ดั้งเดิม จะต่างกับชาวเงินอพยพอย่างครอบครัวของเสี้ยมจะมีอาชีพค้าขายซึ่งสัมพันธ์กับการค้าข้ามแดนเป็นหลัก และเป็นนายทุนท้องถิ่นที่เริ่มสะสมทุนขยายกิจการเรื่อยๆ

เศรษฐกิจขายแดนเชียงของภายใต้บริบทการขยายตัวของรัฐหลังปี พ.ศ. 2518

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2518 ที่ประเทศลาวปิดประเทศ เชียงของก็เปลี่ยนไปจากที่เคยเป็นเมืองเงียบสงบ ก็กลายเป็นเมืองที่คึกคักเต็มไปด้วยบรรดาข้าราชการ ทหาร ตำรวจ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวังภัยคอมมิวนิสต์ จำนวนข้าราชการก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนถึงกลางทศวรรษ 2520 การค้าขายในตัวอำเภอที่เคยค้าขายกับลาวก็เปลี่ยนมาเป็นการค้าขายและเปิดร้านอาหารเพื่อให้บริการแก่ข้าราชการมากมายหลายตาที่มีเงินเดือนประจำ²⁷

แสงนวลข้าราชการครูลูกครึ่งจีนซึ่งเป็นคนในพื้นที่และมีโอกาสได้เรียนครูจนสำเร็จและรับราชการ ซึ่งเดิมครอบครัวมีอาชีพค้าขายและทำเกษตรริมแม่น้ำโขง เห็นโอกาสทางธุรกิจซึ่งสังเกตจากจำนวนข้าราชการในพื้นที่ที่มากขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2518 เป็นต้นมาเลยตัดสินใจเปิดร้านอาหารไทยที่ขายทั้งอาหารพื้นถิ่น อาหารป่า และ ให้บริการดนตรีภายในร้านด้วย เช่น ดนตรีสด และ ตู๋เพลงเป็นต้น การที่เธอเป็นข้าราชการในพื้นที่ทำให้เธอมีเครือข่ายข้าราชการที่แวะเวียนมาเป็นลูกค้าประจำของร้านอย่างไม่ขาดสาย

²⁶ สัมภาษณ์ นายเสี้ยม, 5 พฤษภาคม 2557

²⁷ สัมภาษณ์ นายทัต, 15 สิงหาคม 2557

เธอเริ่มสั่งซื้อปลาบึกจากชาวประมงพื้นบ้านที่เป็นทั้งคนไทยและคนลาวที่หาปลาบริเวณแม่น้ำโขงตั้งแต่ ปีพ.ศ.2526 ซึ่งช่วงนั้นปลาบึกเริ่มได้รับความนิยมมากขึ้นเนื่องจากมีการเผยแพร่ข่าวเกี่ยวกับปลาบึกเชียงของตามหน้าหนังสือพิมพ์ ประกอบกับความสนใจที่หน่วยงานเกี่ยวกับประมงน้ำจืดเริ่มศึกษาวงจรชีวิตของปลาบึกในพื้นที่เชียงของ ยิ่งเป็นแรงผลักดันให้การเดินทางมาของนักท่องเที่ยวนอกเหนือจากกลุ่มข้าราชการเดินทางมากินปลาบึกที่ร้านของแสงนวล ทำให้ในปี พ.ศ.2530 เธอต้องย้ายร้านไปติดริมแม่น้ำโขงใกล้กับสถานที่จับปลาบึกของชาวบ้าน เพื่อให้ลูกค้ามองเห็นวิธีการจับปลาบึกและวิธีการหาปลาด้วยมือ และเพื่อขยายขนาดของร้าน²⁸ ในช่วงเวลาดังกล่าวคือช่วงเวลาที่ยังได้วางเริ่มเปลี่ยนความหมายของพื้นที่เชียงของจากการเป็นพื้นที่ที่อาศัยเจ้าหน้าที่รัฐเป็นฐานทางเศรษฐกิจ กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อประสบการณ์แปลกใหม่แก่ผู้คน ประกอบในปี พ.ศ.2530 เป็นปีที่รัฐบาลประกาศให้เป็นปีแห่งการท่องเที่ยว ก็ยิ่งส่งผลให้เชียงของมีรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้ที่น่าดึงดูดใจอีกแหล่งหนึ่งนอกเหนือไปจากการเกษตรและประมงพื้นบ้าน

การขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวในอำเภอเชียงตั้งแต่กลางทศวรรษ 2520 – 2530 ได้ดึงดูดให้ผู้ประกอบการรายย่อยในพื้นที่สนใจที่จะลงทุนทำธุรกิจบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยว โดยดัดแปลงต่อเติมบ้านตัวเองให้เป็นเกสต์เฮาส์ (guest house) เช่น ปลายหนึ่งอดีตลูกสาวเกษตรกรไร่ข้าวโพด ยาสูบ และ สวนผักกาด ที่แต่งงานกับข้าราชการครูในพื้นที่ ได้ผันตัวเองจากเกษตรกรมาเป็นแม่ค้าแคบหมูในตลาดตำบลเวียง ได้เล็งเห็นโอกาสทางรายได้จากภาคการท่องเที่ยวมาตลอดปี พ.ศ.2530 – 2535 ประกอบกับปัญหาด้าน สุขภาพทำให้เธอและสามีดัดแปลงบ้านตนเองเป็นเกสต์เฮาส์จำนวน 4 ห้องในปี พ.ศ.2536 ราคาคืนละ 200 บาท²⁹

นอกจากคนในพื้นที่เองแล้วที่เห็นโอกาสทางรายได้จากภาคการท่องเที่ยว พื้นที่เชียงของยังดึงดูดผู้ประกอบการรายย่อยนอกพื้นที่เข้ามาลงทุนเช่าที่ทำธุรกิจเกสต์เฮาส์ เช่น กรณีของจ๊อบ อดีตเด็กเฝ้าโต๊ะสนุ๊กเกียรยานมหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพฯ ซึ่งจ๊อบเล่าให้ฟังว่าเขาและภรรยาตระเวนดูที่ทางและความเป็นไปได้ทางธุรกิจเกสต์เฮาส์มาหลายแห่ง เช่น แม่สอด แม่สาย ปาย และ เชียงแสน จนมาได้ที่เชียงของเพราะประเมินดูแล้วว่ามีโอกาสที่จะเติบโตกว่าที่อื่นโดยเฉพาะธุรกิจเกสต์เฮาส์ จึงเช่าที่ดินติดแม่น้ำโขงกับคนในพื้นที่ทำสัญญาเป็นเวลา 10 ปีจาก ปี พ.ศ.2535 – 2545 อัตราห้องละ 300 บาทต่อคืน กระนั้นก็มีปัญหาคือ

²⁸ สัมภาษณ์ นางแสงนวล 4 พฤษภาคม 2557

²⁹ อ้างแล้ว นางปลายหนึ่ง

ไม่สามารถขึ้นราคาห้องได้เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเริ่มมีเกสต์เฮาส์ในพื้นที่มากขึ้นแล้ว และกลายเป็นธุรกิจแข่งขันสูงไป

เนื่องจากเป็นเกสต์เฮาส์ไม่ไผ่ทำให้เป็นที่ดึงดูดใจลูกค้าชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก ประกอบกับการที่นักท่องเที่ยวต่างชาติต้องการจะข้ามไปฝั่งลาวแต่ส่วนใหญ่แล้วข้ามฝั่งไปยังลาวไม่ทันเนื่องจากส่วนใหญ่โดยสารมากับรถเมย์ เชียงราย – เชียงของเที่ยวสุดท้าย เมื่อมาถึงตัวอำเภอเชียงของด่านห้วยทรายก็ปิดแล้ว นักท่องเที่ยวเหล่านี้ต้องพักในตัวเมืองเชียงของเป็นอย่างน้อยหนึ่งคืน ด้วยความจืดเป็นคนง่ายๆ กันเอง ทำให้มีการแลกเปลี่ยนวิธีการทำอาหารต่างชาติโดยเฉพาะอาหารเม็กซิกัน (Mexican Food) ที่ลูกค้ามักจะร้องขอให้จืดทำให้บ่อยๆ จึงเกิดเป็นความชำนาญ ซึ่งหลังจากหมดสัญญาเช่าที่ทำเกสต์เฮาส์ จืดก็หันมาเช่าห้องแถวเปิดร้านอาหารเม็กซิกันแทน³⁰

นอกจากเศรษฐกิจภาคการท่องเที่ยวจะขยายตัวแล้ว ตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2532 เป็นต้นมา ที่รัฐบาลได้มีนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า การติดต่อค้าขายระหว่างคนไทย – ลาว ก็เริ่มเป็นทางการมากขึ้น การเดินเรือข้ามฝากจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะรองรับการติดต่อค้าขายที่เป็นทางการนั้น ดังจะกล่าวต่อไปในหัวข้อเครือข่ายผู้ประกอบการเดินเรือข้ามฝาก

ภาคบริการด้านการเดินเรือแม่น้ำโขง

บริบทการค้าระหว่างชายแดนไทยลาวเท่าที่มีการบันทึกไว้ตั้งแต่ช่วง ปีพ.ศ.2531 – 2538 มีแนวโน้มเฉลี่ยสูงขึ้น³¹ ซึ่งเป็นบริบทที่ผู้ประกอบการในพื้นที่เริ่มเห็นโอกาสที่จะลงทุนในภาคบริการเดินเรือข้ามฝากมาก จากคำบอกเล่าของเสงี่ยม เขาเล่าว่าท่าเรือข้ามฝากจะอยู่ที่บ้านสบสม ซึ่งในปี พ.ศ.2529 ท่าเรือสบสมยังเงียบการเดินเรือไม่ค่อยคึกคักมากเท่าไร แต่ก็มี การขนส่งค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภคที่นำมาจากตำบลสบตุ๋ยอำเภอเมืองจังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นแหล่งกระจายสินค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคเหนือตอนบน หลังจากที่มีการประกาศเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ก็ได้มีการย้ายท่าเรือข้ามฝากจากบ้านสบสมมาตั้งบริเวณวัดหลวง ทำให้เศรษฐกิจในตัวเมืองเชียงของเริ่มคึกคัก ทำให้ทุกวันศุกร์จะมีตลาดนัดที่คนทั้งสองฝั่งจะข้ามมาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคกันโดยที่คนลาวสามารถหิ้วสินค้ากลับไปฝั่งลาวได้

³⁰ สัมภาษณ์ นายจืด, 17 พฤษภาคม 2557

³¹ โปรดดู Walker, Andrew. “The Legend of the Golden Boat: Regulation, Trade and Trader in the Borderlands of Laos, Thailand, China and Burma”. University of Hawaii. USA. 1999. หน้า 71

ก่อนที่จะมีการประกาศความร่วมมือสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจระหว่าง จีน พม่า ลาว และ ไทย ในปี พ.ศ.2536³² ประมาณช่วงปี พ.ศ. 2534 – 2535 เศรษฐกิจฝั่งลาวเริ่มดีขึ้น เริ่มมีการก่อสร้างบ้าน อาคารพาณิชย์มากขึ้น เกิดความต้องการวัสดุก่อสร้าง ซึ่งในช่วงเวลานั้นในอำเภอเชียงของมีร้านขายวัสดุก่อสร้างเพียงแค่ 2 ร้านเท่านั้น ทำให้เสียมเล็งเห็นโอกาสที่จะลงทุนในวัสดุก่อสร้าง เพื่อรองรับความต้องการจากในช่วงแรกมีลูกค้าลาวข้ามพามาซื้อของประมาณวันละ 4 – 5 ราย เป็นหลายรายในเวลาต่อมา ซึ่งร้านเสียมบริการขายสินค้าแบบเงินเชื่อบนพื้นฐานของความไวเนื้อเชื่อใจ และค้าขายในลักษณะดังกล่าวจนถึงช่วงวิกฤตเศรษฐกิจปีพ.ศ.2540 ที่ไม่สามารถหมุนเงินทันการเรียกเก็บจากบริษัทแม่ที่อยู่กรุงเทพฯทัน ส่งผลให้การค้าแบบเงินเชื่อลดมูลค่าลง ลูกค้าลาวที่เคยซื้อด้วยเงินเชื่อก็มีจำนวนลดลงเช่นกัน³³

การค้าที่คึกคักประกอบกับการแผ่ขยายตัวของลัทธิวิธีคิดแบบเสรีนิยมใหม่ทำให้เชียงของกลายเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญในการส่งออกนำเข้าทั้งของลาวและไทย ซึ่งความสำคัญจุดนี้เป็นที่สนใจของกลุ่มทุนที่เกี่ยวข้องกับหอการค้าจังหวัดที่จะใช้ประโยชน์จากพื้นที่เพื่อผลักดันนโยบายส่งเสริมการค้าขายแดนต่างๆ มาตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2520³⁴ ซึ่งอาจรวมถึงเป็นแรงผลักดันให้เกิดแนวคิดเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าก็เป็นได้ เพราะนักการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวหลายคนมีพื้นเพมาจากครอบครัวนักธุรกิจใหญ่ (ซึ่งไม่ขอเน้นในดวงงานชิ้นนี้)

นอกจากนั้นแล้วยังมีคำบอกเล่าของไทรที่ย้อนอธิบายถึงปี พ.ศ.2532 ที่ได้มีการประกาศเปลี่ยนพื้นที่สนามรบเป็นสนามการค้า เริ่มมีนายทุนเข้ามาซื้อที่ดิน ทำให้ชาวบ้านไม่มีพื้นที่ทำกิน หลายคนเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรมาเป็นกรรมกร เนื่องจากว่าไทรเป็นคนในพื้นที่ถึงแม้ว่าจะเคยออกไปทำงานนอกพื้นที่อำเภอเชียงของมาช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่เขาก็คุ้นเคยกับการใช้เรือหาปลาตามฝั่งแม่น้ำโขง และคุ้นเคยกับเครือข่ายอุตสาหกรรมต่อเรือทั้งในพื้นที่และกรุงเทพฯ แต่เขาเลือกที่จะซื้อเรือจากกรุงเทพฯ เพื่อเริ่มกิจการเดินเรือ บริการข้ามแม่น้ำโขง โดยเริ่มแรกเขาซื้อเรือจำนวน 5 ลำ ลำละ 3 หมื่น นับว่าเป็นรายแรกๆ ในการเริ่มให้บริการเดินเรือขนาดเล็กข้ามแม่น้ำ

³² สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจประกอบด้วย ไทย จีน เมียนมาร์ และ ลาว [ระบบออนไลน์]

แหล่งที่มา <http://pun2013.bth.cc/webboard/topic-view-327147> (เข้าสู่ระบบวันที่ 16/09/2557)

³³ อ้างแล้ว นายเสียม

³⁴ โปรดดู Laothamatas, Anek. Business and Politics in Thailand: New Patterns of Influence. “Asian Survey”. Vol. 28, No. 4 (Apr. 1988), pp. 451 – 470. ประภอ

ไทรยังเล่าว่าหลังจาก ปี พ.ศ.2532 เป็นต้นมาจำนวนเจ้าของเรือข้ามฟากก็เริ่มเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ มากที่สุดถึง 72 ลำ โดยมีผู้ให้บริการหรือเจ้าของเรือจำนวน 40 คน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่ใช้บริการตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ.2532 – 2536 จะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ข้ามไปเที่ยวแขวงบ่อแก้ว และหลังจากนั้นนักท่องเที่ยวต่างชาติก็เริ่มเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ในช่วงทศวรรษ 2540 ภายในกลุ่มผู้ประกอบการเรือต้องการที่จะจัดระเบียบคิวเดินเรือ และจำกัดจำนวนเรือให้อยู่ที่ 72 ลำจึงมีการจัดตั้งชมรมท่าเรือบักซัน³⁵ ซึ่งการตั้งชมรมดังกล่าวถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่คนในพื้นที่ต้องการจะควบคุมตลาดเพื่อไม่ให้ตลาดแข่งขันจนเกินไป

นอกจากนั้นแล้วไทรยังลงทุนขยายธุรกิจในด้านของคิวรถจักรยานยนต์ที่วิ่งระหว่างตัวอำเภอไปยังท่าเรือบักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ไทย ลาว และ นักท่องเที่ยวต่างชาติอื่นๆ ไทรเล็งเห็นถึงความยุ่งยากในการทำหนังสือผ่านแดน จึงริเริ่มระบบรับจ้างทำหนังสือผ่านแดนให้กับนักท่องเที่ยวซึ่งมีรายได้ดีพอสมควร³⁶ ถือว่าเป็นการขยายธุรกิจอันเป็นผลมาจากการเปิดพรมแดนแบบหนึ่ง

เมื่อพูดถึงด้านการข้ามแม่น้ำโขงด้วยเรือแพขนานยนต์ หรือ เรือบัก ไทรเล่าว่ามีการใช้บริการมากที่สุดในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (ช่วงปี พ.ศ.2551 – 2556 ก่อนสะพานมิตรภาพไทย – ลาวแห่งที่4 จะเปิดให้บริการ) ซึ่งชื่อของเรือบัก อาจมาจากช่วงที่สหรัฐอเมริกาในช่วงสงครามเย็นมาสร้างฐานทัพที่บ้านห้วยเวียง เลยได้สร้างท่าเรือบักขึ้นมาเพื่อขนส่งยุทโธปกรณ์ในช่วงดังกล่าว แต่ต่อมาเรือดังกล่าวก็ได้สัมปทานโดยนักลงทุนชาวไทย³⁷ (แต่ชาวบ้านบางคนก็เล่าว่าชื่อของท่าเรือบักมาจากการที่ทำเรือมีลักษณะเป็นขั้นๆ ลาดลงไปจนถึงแม่น้ำ ซึ่งคำว่าขั้นตรงกับภาษาเหนือที่คำว่า บัก แล้วอาจเพี้ยนมาเป็น บัก ก็เป็นไปได้)

ธุรกิจการเดินเรือในแม่น้ำโขงนอกจากกิจกรรมข้ามฟากแม่น้ำแล้วยังมีกิจกรรมเรือล่องแม่น้ำเพื่อการท่องเที่ยวจากห้วยทรายไปหลวงพระบาง เช่น ปลายหนึ่งนักธุรกิจเกสต์เฮาส์รายย่อยที่ได้เริ่มธุรกิจเกสต์เฮาส์ตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 เป็นต้นมา และพอจะมีเครือข่ายคนในภาคธุรกิจเดียวกันทั้งฝั่งไทยและฝั่งห้วยทราย ประมาณปี พ.ศ.2542 เธอก็ได้เริ่มธุรกิจขายตั๋วเรือให้นักท่องเที่ยวที่เข้าพักเกสต์เฮาส์ของเธอที่ต้องการเดินทางไปหลวงพระบาง แต่การขายตั๋ว

³⁵ อ้างแล้ว นายไทร

³⁶ อ้างแล้ว นายไทร

³⁷ อ้างแล้ว นายไทร

ดังกล่าวจะต้องกระทำในนามของชมรมท่องเที่ยว ซึ่งเป็นชมรมที่ร่วมกันระหว่างฝั่งเชียงของ และห้วยทราย และเธอทำหน้าที่เป็นเลขาชมรม เมื่อเวลาผ่านไปรายได้จากการขายตัวเริ่มสูงขึ้น จึงเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกชมรมบางคนแอบขายตัวเองโดยไม่นำเงินส่งเข้าชมรมส่งผลชมรมเกิดการแตกตัวและไม่เป็นกลุ่มก้อนจนสุดท้ายต้องปิดตัวลง³⁸

การขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะภาคการท่องเที่ยวได้เปลี่ยนพื้นที่เชียงของไปจากเมืองชายแดนธรรมดา กลายเป็นเมืองแห่งการติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน เกิดภาคการบริการที่สอดคล้องกับการขยายตัวของทั้งการท่องเที่ยวและการค้านำเข้าส่งออก ตลอดระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ.2532 – 2556 แต่อย่างไรก็ตามภายในความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนเชียงของจากหน้ามือให้กลายเป็นหลังมือนั้น ยังมีความเปลี่ยนแปลงอีกด้านหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงควบคู่ไปด้วยกัน คือ ความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองในท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงการเคลื่อนไหวจากภาคประชาสังคมที่ต้องจะเป็นผู้ร่วมกำหนดแผนการพัฒนาไปพร้อมกับนโยบายของรัฐที่มีต่อพื้นที่เชียงของ และตัวแสดงที่สำคัญของการเมืองท้องถิ่นก็มาจากคนในภาคเศรษฐกิจที่ปรับเปลี่ยนตัวเองมาตลอดช่วงเวลา 2 ทศวรรษ ดังจะอธิบายในหัวข้อต่อไป

การเมืองภาคประชาสังคม

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2518 ที่ประเทศลาวปิดประเทศ ภาครัฐของไทยได้ทุ่มเททรัพยากรอย่างมากมายเพื่อป้องกันภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ เช่นการส่งข้าราชการฝ่ายความมั่นคงเข้ามายังพื้นที่เพื่อเฝ้าระวัง ทำให้จำนวนข้าราชการในพื้นที่เพิ่มขึ้น จนส่งผลให้เกิดการขยายตัวด้านการบริการโดยเฉพาะร้านอาหารที่มาพร้อมกับดนตรีสดและตู้เพลงดังที่ได้อธิบายไปแล้วดังกรณีของแสงนวลที่ผันตัวเองจากข้าราชการครู มาทำธุรกิจเปิดร้านอาหารตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 และ เริ่มขายอาหารที่นำปลาบึกมาเป็นวัตถุดิบหลักประกอบกับมีการทำชาวน้ำส้มพริพื้มเป็นแรงส่งให้ชื่อเสียงของเชียงของกับการจับปลาบึกเผยแพร่ไปทั่วประเทศ แรงส่งจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐใน ปี พ.ศ.2530 ก็เป็นอีกด้านหนึ่งที่ทำให้การท่องเที่ยวของขยายตัว

กลุ่มหอการค้าจังหวัดเริ่มมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้รัฐบาลเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชายแดนเชียงของให้กลายเป็นพื้นที่สำคัญด้านการค้า จนส่งผลให้การค้าชายแดนที่เริ่มเพิ่มมูลค่าขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่ ปีพ.ศ.2531 – 2538 ก็เป็นแรงดึงดูดให้ทุนนอกพื้นที่ขยายตัวเข้ามา

³⁸ อ้างแล้ว นางปลายหนึ่ง

ลงทุนเพื่อแสวงหาความมั่งคั่งในตัวอำเภอเชียงของ³⁹ การท่องเที่ยวที่ขยายตัวจนปรับเปลี่ยนโฉมหน้าของเชียงของไป ทำให้คนเชียงของในพื้นที่กลุ่มหนึ่งมีความรู้ถึงกระแสความเปลี่ยนแปลงกล่าวว่าอาจจะทำให้อำนาจในการกำหนดชะตากรรมหลุดออกจากมือของท้องถิ่นไป จึงทำให้เกิดการปรากฏตัวขึ้นของกลุ่มภาคประชาสังคมเชียงของที่พยายามจะนิยามทิศทางการพัฒนาที่อิงกับความเป็นท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรในลุ่มแม่น้ำโขง⁴⁰

ทัดเล่าว่า การเคลื่อนไหวเพื่อการอนุรักษ์เกิดขึ้นในช่วงต้นๆ ของทศวรรษ 2540 เป็นต้นมาโดยมีกิจกรรมเล็กๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำโขงที่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าอย่างยอตนิยมโดยเฉพาะปลาบึกที่มีลักษณะเฉพาะในการสืบพันธุ์และมีจำนวนน้อยมากแต่นักท่องเที่ยวนิยมบริโภคกันมาก บางคนถึงขั้นมาเชียงของเพื่อรับประทานปลาบึกโดยเฉพาะ นอกจากนั้นแล้วกลุ่มของตัวยังเคลื่อนไหวในเรื่องของสิทธิของชาติพันธุ์ พลเมืองชายขอบ และ ปัญหาคนไร้รัฐ

กิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรอันเป็นผลมาจากการรุกรานของทุน ก็มีเกี่ยวข้องกับการบวชน้ำ ซึ่งต้องใช้ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมมาเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ ให้ชาวบ้านตระหนัก รักษาแหล่งน้ำ เพื่อพยายามแสดงให้รัฐมองเห็นว่า นีคือของ “หน้าหมู” ก็เป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้เกิดประโยชน์แก่ชาวบ้านในท้องถิ่น⁴¹

ความต้องการจะพลิกฟื้นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านเพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนให้การพัฒนาแบบสมัยใหม่ไม่สามารถพรากทรัพยากรในท้องถิ่นไปหมดจนไม่เหลือรากเหง้าของเชียงของอีกทางหนึ่งก็คือความพยายามในการอนุรักษ์ผ้าทอของกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการรวมตัวของกลุ่มผู้สูงอายุที่พอจะมีทักษะในการตัดเย็บผ้าพื้นเมืองที่ดำรงสายสัมพันธ์ระหว่างคนสองฝั่งโขง ในกิจกรรมนี้ประธานกลุ่มอย่างนางทองสุข ได้เล่าให้ฟังว่าปัจจุบันผ้าทอหลายพื้นเมืองที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของคนไทย – ลาว ได้ถูกลอกเลียนแบบจากอุตสาหกรรมผ้าทอจากประเทศจีนที่มีลักษณะงานคล้ายคลึงกัน เนื้อผ้าจะไม่ทนหากแต่มีราคาถูก นักท่องเที่ยวที่มาจากที่อื่นไม่รู้ก็จะหลงซื้อไปได้ ซึ่งบางครั้งก็ทำให้สินค้าจากเชียงของเสียชื่อ

³⁹ อ้างแล้ว นายไทร

⁴⁰ อ้างแล้ว นายทัต

⁴¹ อ้างแล้ว นายทัต

นอกจากการฟื้นฟูผ้าทอพื้นเมืองแล้วนางทองสุขยังนิยมแต่งกายเพื่อสะท้อนตัวตนที่บ่งบอกถึงความเป็นท้องถิ่นอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งยังเคยเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับเครือข่ายอนุรักษ์แม่น้ำโขงของนายทิด เช่นการร่วมจัดทำหนังสืออนุรักษ์พันธุ์ปลาแม่น้ำโขง และ ร่วมเคลื่อนไหวต่อต้านการระเบิดแก่งกลางแม่น้ำโขงในช่วงปี พ.ศ.2553⁴² การดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มแม่บ้านถือว่าเป็นตำแหน่งทางการเมืองอย่างหนึ่งที่พอจะมีพลังในการเคลื่อนไหวยู่บ้าง

การเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมยังมีความน่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง คือพวกเขาเริ่มที่จะเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เชื่อมโยงพื้นที่เชิงของเข้ากับประวัติศาสตร์กระแสหลัก เพื่อให้ท้องถิ่นได้มีตัวตนในประวัติศาสตร์⁴³ เป็นจุดแข็งอีกด้านหนึ่งเพื่อการต่อรองพื้นที่ของการกำหนดแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา (ไม่ขออธิบายในบทความนี้)

การเมืองเรื่องการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและการเคลื่อนไหวทางการเมืองในท้องถิ่นชายแดน

ในกรณีศึกษาของอำเภอเชียงม่วนมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพิจารณาองค์ปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับตำบลที่รับผิดชอบดูแลพื้นที่การค้าชายแดนและการท่องเที่ยวบริเวณแม่น้ำโขง คือ เทศบาลตำบลเวียงเชียงของที่ได้รับการยกฐานะจากสุขาภิบาลเวียงเชียงของเป็นเทศบาลตำบลเวียงเชียงของ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม ปีพ.ศ.2542 และ เทศบาลตำบลเวียงที่ได้รับการยกฐานะจาก อบต.เวียง เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม ปีพ.ศ.2551⁴⁴

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่สามารถเลือกสมาชิกสภาฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารได้ ถือว่าเป็นการเปิดโอกาสให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่จะถูกกำหนดโดยคนในท้องถิ่นเอง ซึ่งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นด้านหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นการต่อรองพื้นที่ทางการเมืองของคนที่มีส่วนร่วมในเศรษฐกิจภาคต่างๆ อย่างไรก็ตามเราไม่อาจจะละเลยไม่พิจารณาผู้นำฝ่ายปกครองเดิมอย่างเช่น ผู้ใหญ่บ้านกำนันได้ เพราะพวกเขาต่างก็มีส่วนในการใช้ตำแหน่งทางการเมืองเป็นหนึ่งในวิธีการกำกับและต่อรองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่ภาคธุรกิจที่พวกเขาเกี่ยวข้องด้วยเช่นกัน

⁴² อ้างแล้ว นางทองสุข

⁴³ “หนึ่งเมืองสองแบบ” ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองเชียงของอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน. 2556

⁴⁴ วัชรกร วิทิตานนท์. “ความพร้อมของภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดบริการสาธารณะเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในเขตอำเภอชายแดนกรณีศึกษาอำเภอเชียงของและอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย”. แผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี (นสธ.). 2556

ยกตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ.2547 นายไทร ที่ให้บริการเรือข้ามฟากมาตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2532 และเป็นประธานชมรมท่าเรือบ๊อคที่มีเรือสมาชิก 72 ลำ และκιวรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านแห่งหนึ่งบริเวณท่าเรือบ๊อค และเขาได้รับชัยชนะดำรงวาระผู้ใหญ่บ้าน 5 ปี ถึงแม้เขาจะยืนยันเสมอว่าที่เขาได้รับเลือกเพราะชาวบ้านขอให้ลงสมัคร เขาไม่ต้องการจะเป็นรับตำแหน่งใดๆ ทั้งนั้น⁴⁵ แต่ที่เป็นเช่นนั้นก็เป็นเพราะว่าเขาเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในพื้นที่ที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับการเดินเรือข้ามแม่น้ำโขงซึ่งก็เกี่ยวข้องกับชีวิตคนหลายครอบครัว จึงไม่ใช่เรื่องน่าแปลก หากกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเดินเรือจะเลือกตัวแทนของตัวเองที่เป็นประธานชมรมท่าเรือบ๊อคอยู่แล้วให้มีตำแหน่งทางการเมืองที่เป็นทางการไว้คอยต่อรองกับรัฐฝ่ายต่างๆ

ความสำคัญของผู้ใหญ่ไทรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเพราะหลังจากที่กำนันคนเก่าของตำบลเวียงหมตวาระลงเขาก็ได้ถูกเสนอชื่อให้เป็นกำนันคนใหม่ ก็ยิ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการธุรกิจเรือข้ามฟากต้องการอาศัยอำนาจทางการเมืองที่เป็นทางการไว้คอยต่อรองผลประโยชน์ของกลุ่ม

ในอีกด้านหนึ่งหลังจากที่มีการยกระดับเขตปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบลให้กลายเป็นเทศบาลตำบลแล้ว จุดเปลี่ยนสำคัญของตำบลเวียงเชียงของอยู่ที่ช่วงปี พ.ศ.2551 ที่เริ่มมีนักธุรกิจด้านการบริการการท่องเที่ยวรายย่อยได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาเทศบาลตำบลหรือฝ่ายนิติบัญญัติด้วยคะแนนประมาณ 300 กว่า คะแนน⁴⁶ คือ นางปลายหนึ่งที่เริ่มทำเกสต์เฮาส์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 ประกอบกับการขายตัวเรือห้วยทราย – หลวงพระบาง ผ่านชมรมการท่องเที่ยวที่ได้กล่าวอธิบายไปแล้ว เช่นเดียวกันกับการเลือกตั้งที่เขตสองที่นางแสงนวลเจ้าของร้านอาหารดังในเชียงของที่เริ่มทำธุรกิจมาตั้งแต่ ปีพ.ศ.2525 ดังที่ได้อธิบายไปแล้ว ได้รับเลือกตั้งให้เป็นสมาชิกสภาเทศบาลด้วยคะแนนประมาณ 200 กว่าคะแนน หลังจากหมตวาระแรกแล้วพวกเธอทั้งสองยังได้รับเลือกอีกครั้งเป็นสมัยที่สอง⁴⁷

⁴⁵ อ้างแล้ว นายไทร

⁴⁶ อ้างแล้ว นางปลายหนึ่ง เป็นตัวเลขจากความทรงจำซึ่งอาจคลาดเคลื่อนได้

⁴⁷ อ้างแล้ว นางแสงนวล เป็นตัวเลขจากความทรงจำซึ่งอาจคลาดเคลื่อนได้

การได้รับเลือกตั้งของคนที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐกิจการท่องเที่ยวสะท้อนให้เห็นว่า ภาครัฐกิจดังกล่าวมีส่วนสำคัญและเป็นหนึ่งแหล่งรายได้หลักของพื้นที่ที่อาจเป็นแหล่งรายได้ของหลายร้อยครอบครัว ซึ่งต้องการพื้นที่ทางการเมืองเพื่อจะได้รับอำนาจอย่างเป็นทางการไว้ต่อรองปกป้องผลประโยชน์เช่นเดียวกับที่ภาครัฐกิจอื่นๆ ทำ

แนวคิดทางการเมืองของฝ่ายการเมืองที่จากภาครัฐกิจการท่องเที่ยวมีความแตกต่างกับแนวคิดทางการเมืองของภาคประชาสังคม คือ จะเน้นไปที่การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้ “ธุรกิจเป็นฐานในการขับเคลื่อนความยั่งยืน” ยกตัวอย่าง นางแสงนวลเสนอแนวคิดว่าการจะทำให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเชียงของก็ต้องนำความเป็นเชียงมาทำเป็นธุรกิจด้วย เช่นการทำให้วิถีชีวิตการจับปลาบึกทำให้เป็นการแสดงโชว์ การไหลมองจับปลาบึก แต่ทุกวันนี้ NGOs ไม่ให้จับ ปลาบึกธรรมชาติที่จับได้จริงๆ อยู่ที่ ปิละประมาณ 2 ตัว เพราะปลาบึกที่ขายกันอยู่ทั่วไปทุกวันนี้ นำเข้ามาจากพะเยาเป็นปลาบึกเลี้ยง หากมีการอนุญาตให้จับปลาบึกธรรมชาติมากกว่านี้ก็จะทำให้คนก็จะมาเที่ยวเยอะ รายได้ของคนในพื้นที่ก็จะมากขึ้น วิถีชีวิตก็จะยังคงอยู่เพื่อสอดคล้องกับการท่องเที่ยว ชาวบ้านก็มีอาชีพ ปลาบึกก็ไม่สูญพันธุ์เพราะมีแหล่งเลี้ยงอยู่แล้วที่พะเยา⁴⁸ เป็นต้น

ถึงแม้ว่าทางฝ่ายนักการเมืองท้องถิ่นและภาคประชาสังคมจะมีวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามถือได้ว่าพวกมีความหวังดีต่อท้องถิ่น ต้องการจะผลักดันให้ท้องถิ่นเป็นไปในทิศทางที่คนในท้องถิ่นเองเป็นผู้กำหนด ความคิดที่แตกต่างกันถือว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาของโลกเสรีประชาธิปไตย

ต่างกับกับนักธุรกิจท้องถิ่นที่เติบโตในด้านการค้าขายแดนอย่างเช่นนายแสงเยี่ยมที่ผูกพันกับทุนจากกรุงเทพฯ ที่เคยทำธุรกิจวัสดุก่อสร้างร่วมกันตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ.2540 และนอกจากนั้นยังใกล้ชิดกับกลุ่มทหารค้าจังหวัดและอำเภอหลังจากเกิดวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ทำให้เขาสังกัดกลุ่มการเมือง⁴⁹ ซึ่งเป็นกลุ่มการเมืองอีกลักษณะหนึ่งซึ่งค่อนข้างจะเกี่ยวข้องกับการผลักดันนโยบายจากส่วนกลางและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชายแดนอำเภอเชียงของมาตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ.2532

⁴⁸ อ้างแล้ว แสงนวล

⁴⁹ ในบริบทนี้ขอพิจารณาว่ากลุ่มทหารค้าจังหวัดและอำเภอเป็นกลุ่มการเมืองหนึ่งที่มีผลต่อการผลักดันนโยบายเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาคตามงานของ Laothamatas, Anek.

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าในอำเภอเชียงของจะมีกลุ่มการเมืองที่ความแตกต่างกันในสถานะภาพและแนวคิดทางการเมือง แต่ก็ไม่ถึงขั้นกับขัดแย้งกันรุนแรง บางสถานการณ์ก็มีการร่วมมือกันเพื่อผลักดันให้เชียงของมีแผนพัฒนาที่จัดสรรผลประโยชน์ให้ตกอยู่ในท้องถิ่นและไม่ขัดแย้งกับผลประโยชน์ของชาติ รวมถึงผลกระทบจากการเปิดสะพานมิตรภาพไทย – ลาว แห่งที่ 4 ดังจะอธิบายต่อไปในหัวข้อหน้า

ในวันที่ 11 ธันวาคม ปี พ.ศ. 2556 บนฐานคิดที่ว่าสะพานจะนำมาซึ่งการเชื่อมต่อทางการค้าและการท่องเที่ยวก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจมหาศาลรวมถึงมูลค่าดังกล่าวจะไหลรินไปสู่ชุมชนเชียงของอย่างทั่วถึง เช่นการคาดการณ์จากพาดหัวข่าวออนไลน์ของ The Nation หลังวันเปิดสะพานอย่างเป็นทางการได้หนึ่งว่า สะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 4 ด้วยทุนสร้างมหาศาลจะนำมาสู่การค้าการลงทุน และการท่องเที่ยว บนการเชื่อมต่อของเส้นทาง R3A และจากการสัมภาษณ์นักธุรกิจที่เกี่ยวข้องได้พูดถึงการลงทุนในที่ดินในอำเภอเชียงของของกลุ่มทุนใหญ่⁵⁰ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเชียงของกำลังจะเติบโตในด้านการลงทุน

แต่หลังจากนั้นไม่นานสำนักข่าวไทยรัฐก็พาดหัวข่าวรายงานว่า “โอด เปิดสะพานมิตรภาพ4 กระทบการค้า'เชียงของ'” ที่รายงานว่า

ทางการลาวได้ย้ายด่านตรวจคนเข้าเมืองถาวร ไปที่สะพานข้ามแม่น้ำโขงเพียงแห่งเดียวอย่างกะทันหัน โดยแจ้งว่าขาดบุคลากร และระบบคอมพิวเตอร์ ทำให้ผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการบริเวณท่าเรือบัก ร้านค้าในตลาดเมืองเก่า และการค้าฝั่งท่าเรือ ตลาดห้วยทราย ฝั่งลาว ได้รับผลกระทบยอดขายลดลงทันทีกว่า 70% โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ใช้รถจักรยานยนต์ต้องเปลี่ยนเส้นทางไปเที่ยวที่อื่น ทำให้ขาดรายได้ ร้านค้าตลาดเจียบเหงา ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในชุมชน⁵¹

⁵⁰ “New Thai-Lao Friendship Bridge across the Mekong”. [online] source <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2013/08/21/new-thai-lao-friendship-bridge-across-the-mekong/> (access on 17/09/2014)

⁵¹ “โอด เปิดสะพานมิตรภาพ4 กระทบการค้า'เชียงของ'” [ระบบออนไลน์]
แหล่งที่มา <http://www.thairath.co.th/content/393850> (เข้าสู่ระบบวันที่ 17 กันยายน 2557)

นอกจากรายงานข่าวทั่วไปของสำนักข่าวไทยรัฐแล้ว การลงพื้นที่สอบถามผู้ประกอบการร้านอาหารและธุรกิจเกสต์เฮาส์ในพื้นที่เชียงใหม่ของเมืองเก่าก็ได้รับกระทบในระดับเชิงลึกเช่นกัน ยกตัวอย่างคำบอกเล่าของนางแจ่มจิตผู้ประกอบการร้านอาหารตามสั่งในตัวเชียงใหม่เก่าที่เปิดขายมาตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 2530 ว่า

“ลูกค้าชาวต่างชาติเริ่มมีมากขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ทำให้มีรายได้ต่อวันประมาณวันละ 7,000 – 8,000 บาท บางวันมีเวลานอนเพียงแค่ 1 – 2 ชั่วโมงเพราะต้องรีบไปตลาดและเปิดร้านในเวลา 8.00 น. อาหารในร้านก็มีหลากหลายเช่นอาหารไทยทั่วไปและอาหารป่า เมื่อมีการเปิดสะพานมิตรภาพไทย – ลาวแห่งที่ 4 ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่จะข้ามไปลาวต้องไปข้ามที่สะพาน จากเดิมต้องข้ามที่ท่าเรือบ๊อค รายได้จากที่เคยได้วันละ 7,000 – 8,000 บาท ลดลงเหลือแค่วันละ 1,000 – 2,000 บาท ทำให้ต้องตัดสินใจลดราคาอาหารลงมาเพื่อดึงดูดใจลูกค้า”⁵²

การเปิดสะพานทำให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการข้ามไปเที่ยวประเทศลาวไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมาพักใช้จ่ายเงินในตัวเมืองเชียงใหม่ของอีกต่อไป เนื่องจากด่านสากลที่สะพานเปิดทำการตั้งแต่ 06.00 – 22.00 น. จากเดิมด่านที่ทำเรือบ๊อค 06.00 – 18.00 น. ซึ่งรถโดยสารประจำทางเที่ยวสุดท้ายจากตัวเมืองเชียงใหม่เดินทางมาถึงขนส่งเชียงใหม่ก็เกินเวลา 18.00 น. ทำให้ไม่สามารถข้ามไปประเทศลาวได้ จำเป็นที่จะต้องหาเกสต์เฮาส์ในตัวเมืองเชียงใหม่ที่พักอย่างน้อย 1 คืนก่อนจะข้ามไปห้วยทรายในวันรุ่งขึ้น⁵³ จากคำบอกเล่าของผู้ประกอบการเกสต์เฮาส์รายย่อยอีกเช่นกันว่าช่วงที่ดีที่สุดในการทำธุรกิจเกสต์เฮาส์คือช่วงก่อนการเปิดสะพานแต่พอหลังจากเปิดสะพานก็ได้รับผลกระทบเพราะจำนวนนักท่องเที่ยวลดลง จากที่เคยจ้างลูกจ้างทำความสะอาดเกสต์เฮาส์ 4 คนก็ต้องลดลูกจ้างลงเหลือ 2 คน⁵⁴ สาเหตุเบื้องต้นที่ทำให้ทั้งการค้าและบริการในตัวเมืองเชียงใหม่ของหดตัวลงก็อาจเป็นเพราะลักษณะที่ตั้งของสะพานที่ห่างจากเขตการค้าการท่องเที่ยวเดิมหลายกิโลเมตรก็เป็นได้

ที่ตั้งของสะพานซึ่งตั้งห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ของที่เคยเป็นเขตการค้าข้ามแดนมาไกลหลายกิโลเมตร สำหรับนักท่องเที่ยวเองแล้วการข้ามไปเที่ยวลาวโดยไม่เข้าพักที่เชียงใหม่

⁵² สัมภาษณ์ นางแจ่มจิต, 4 พฤษภาคม 2557

⁵³ อ้างแล้ว นายจ๊อบ

⁵⁴ อ้างแล้ว นางปลายหนึ่ง

ก่อนหนึ่งคืนถือว่าเป็นการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายเป็นอย่างมาก เพราะหากไปพักในตัว
เชียงของก่อนหนึ่งคืนจะทำให้ต้องนั่งรถสามล้อไทยประดิษฐ์หรือ “สกายแล็บ” จากตัวเมืองมา
ที่สะพานเสียค่าใช้จ่ายประมาณคนละ 100 บาท⁵⁵

ถึงแม้ว่าปัญหาหลังจากการเปิดสะพานจะดำเนินมาอย่างต่อเนื่องหลายเดือนแต่ไม่ได้
หมายความว่าจะไม่มีการเคลื่อนไหวใดๆ เลยจากกลุ่มเศรษฐกิจการเมืองต่างๆ ในพื้นที่เชียงของ
เพราะเคยมีการเคลื่อนไหวจากการรวมตัวกันของภาคประชาสังคมและกลุ่มเศรษฐกิจ
การเมืองท้องถิ่นทำการรวบรวมรายชื่อถึงนายอำเภอเชียงของ

ผลกระทบของการเปิดสะพานมิตรภาพไทย – ลาวแห่งที่ 4 ต่อชุมชนอ้างตามหนังสือ
ร้องเรียน ระบุว่ามีชาวบ้านที่ประกอบอาชีพในเกี่ยวข้องกับการให้บริการเรือข้ามฟากประมาณ
40 ครอบครัวในชมรมเรือข้าม ฟาก และ ชมรมรถรับจ้างอีกประมาณ 30 ครอบครัว ซึ่งถือว่า
เกี่ยวข้องไปถึงอีกหลายร้อยชีวิตที่ข้องเกี่ยวกับผลกระทบจากการเปิดสะพานดังกล่าว

หนังสือร้องเรียนฉบับนี้ได้สะท้อนให้เห็นอีกด้านหนึ่งของความร่วมมือกันระหว่าง
กลุ่มการเมืองที่แยกไม่ออกจากระบบเศรษฐกิจและวิถีชีวิต ถึงแม้ว่าแนวคิดในการพัฒนา
ระหว่างกลุ่มการเมืองท้องถิ่นกับกลุ่มการเมืองภาคประชาชนจะมีความเห็นในเรื่องการพัฒนา
ไม่ตรงกัน ดังที่ได้ที่ได้อธิบายไปแล้วก่อนหน้านี้ แต่เมื่อสถานการณ์ที่พวกเขาจะต้องปฏิบัติการ
เคลื่อนไหวในประเด็นร่วมก็เกิดความร่วมมือกันอย่างที่พึงกระทำ การเคลื่อนไหวจากเบื้องล่าง
ไม่อาจสู่กระแสการพัฒนาที่มาจากรัฐได้เนื่องด้วยความสลับซับซ้อนทางการเมืองระหว่าง
ประเทศหลายอย่าง ยกตัวอย่างจากคำบอกเล่าของผู้ประกอบการเครื่องนอนในตัวเมืองเชียงของ
คนหนึ่งเล่าติดตลกว่า

“ถึงแม้ว่าเราจะมี การเคลื่อนไหวในฝั่งเรา (ฝั่งไทย) เราก็ทำได้แค่เรียกร้องในระดับ
อำเภอเท่านั้น อย่างเช่นการยื่นหนังสือถึงนายอำเภอเมื่อเดือนมกราให้ฝั่งลาวเปิดด่านพาส
ปอร์ตที่ห้วยทรายตรงข้ามท่าเรือบัก แต่ก็ไม่ได้ทำอะไรได้ เพราะเจ้าแขวงลาวเขาไม่คุยกับนาย
อำเภอเรา เพราะเขาถือว่านายอำเภอมีศักดิ์ต่ำกว่าเจ้าแขวง พวกเราก็เลยทำอะไรไม่ได้มากเมื่อ
เป็นแบบนี้”⁵⁶

⁵⁵ อ้างแล้ว นางปลายหนึ่ง

⁵⁶ สัมภาษณ์ นายกอง, วันที่ 7 สิงหาคม 2557

สรุป

เป้าหมายของการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ตามพิมพ์เขียวที่วางไว้อาจดูคล้ายจะเป็นเรื่องที่ดีสำหรับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับมหภาค อย่างไรก็ตามหลักฐานทางตัวเลขต่างๆ ก็แสดงให้เห็นแล้วว่าในความเจริญเติบโตแฝงไปด้วยความเหลื่อมล้ำทางการกระจายรายได้โดยเฉพาะในระดับจังหวัดชายแดนอย่างเชียงราย ภายใต้ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความเหลื่อมล้ำยังแฝงไปด้วยอำนาจในการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างท้องถิ่นที่ประกอบไปด้วยกลุ่มการเมืองหลายกลุ่มและรัฐที่มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับใหญ่ ความเคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่นชายแดนเชียงใหม่ของหลังจากการเปิดใช้สะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 4 เมื่อเดือนธันวาคม ปีพ.ศ. 2556 เป็นตัวอย่างหนึ่งที่ทำให้เห็นว่าถึงแม้ท้องถิ่นจะรวมตัวกันหลายภาคส่วนก็ยังมีอำนาจต่อรองเพียงน้อยนิดกับรัฐ เนื่องจากปัญหาในการจัดการชายแดนร่วมกันนั้นกลายเป็นเรื่องของระบบราชการที่ซับซ้อนและไม่สมมาตรกันระหว่างผู้มีอำนาจตัดสินใจในระดับท้องถิ่น เมื่อเป็นเช่นนั้น แล้วการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นในระดับภูมิภาคหรืออนุภูมิภาคมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนับ รวมกลุ่มต่างๆ ในท้องถิ่นอย่างรอบด้าน ไม่ใช่แค่หน่วยงานรัฐและกลุ่มทุนขนาดใหญ่เพราะจะยิ่งทำให้ช่องว่างแห่งความเหลื่อมล้ำจะยิ่งถ่างกว้างขึ้นเรื่อยๆ

เอกสารอ้างอิง

- จามะรี เชียงทอง. ข้าวโพดข้ามชาติ: รัฐ ทุน พ่อค้าขายแดน และ เกษตรกร ใน “ชนขายแดน
กับการก้าวข้ามพรมแดน”. วนิดาการพิมพ์ เชียงใหม่. 2555 (หน้า 107 - 148)
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. “รัฐ – ชาติดกับ (ความไร้) ระเบียบโลกชุดใหม่”. (พิมพ์ครั้งที่ 2)
สำนักพิมพ์วิภาษา กรุงเทพฯ. 2553
- เดวิด ฮาร์วี. “ประวัติศาสตร์ฉบับย่อของลัทธิเสรีนิยมใหม่”. สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา
กรุงเทพฯ. 2555 (ฉบับแปล)
- ธนวัฒน์ ศรีหฤทัย. “การศึกษาความเป็นไปได้ในการลงทุนตั้งโรงงานผลิตคอนกรีตผสมเสร็จ
ในอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย”. บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชา
บริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2541
- ธงชัย วินิจจะกุล. “กำเนิดสยามจากแผนที่ ประวัติศาสตร์ภูมิกายาของชาติ”.
โครงการจัดพิมพ์คบไฟ ร่วมกับสำนักพิมพ์อ่าน กรุงเทพฯ. 2556 (ฉบับแปล)
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. “ทุนนิยมขายแดนนิคมเกษตรกรรมยางพารา และการเปลี่ยนแปลง
ของสังคมเกษตรกรรมในภาคใต้ของลาว”. ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2554
- เปรมประชา ดีเมลโล. “การค้าขายแดนและผลกระทบต่อชุมชนในอำเภอเชียงของจังหวัด
เชียงราย”. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
2550
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. ภาพรวมความเหลื่อมล้ำกับความขัดแย้ง. “ความเหลื่อมล้ำและความไม่
เป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการพื้นฐานของประเทศไทย”.
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ. 2556
- พฤกษ์ เกาถวิล. พื้นที่ของการดำรงชีวิตในการค้าขายแดน: เขตแดนรัฐ พื้นที่ในระหว่าง และ
ภูมิศาสตร์แห่งการครอบงำ/ต่อต้าน ใน “วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี ฉบับพิเศษลุ่มน้ำโขงศึกษา”. 2552
- พรพินันท์ ยี่รงค์ และ คณะ. ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ การศึกษาและสาธารณสุข
ในจังหวัดเชียงราย ใน. “OBELS OUTLOOK 2014 ปูพรมขายแดน: เชียงรายศึกษา
เศรษฐกิจ สังคม การลงทุน และการท่องเที่ยว”. สำนักงานเศรษฐกิจขายแดน และ
โลจิสติกส์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. 2556, หน้า 82

อรรณพ พันธุ์เนตร. “การประเมินความต้องการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชนกรณีสืบหาใคร่ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย”. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2541

Walker, Andrew. “The Legend of the Golden Boat: Regulation, Trade and Trader in the Borderlands of Laos, Thailand, China and Burma”. University of Hawai. USA. 1999

Laothamatas, Anek. Business and Politics in Thailand: New Patterns of Influence. “Asian Survey”. Vol. 28, No. 4 (Apr. 1988), pp. 451 – 470.

แหล่งข้อมูลออนไลน์

“Asean Economic Community Blueprint”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา

<http://www.asean.org/archive/5187-10.pdf> (เข้าสู่ระบบ 25/02/2558)

“เส้นความยากจน (Poverty line) จำแนกตามภาคและเขตพื้นที่ ปีพ.ศ.2531-2555 รายปี”.

[ระบบออนไลน์]

แหล่งที่มา

[http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReport_Final.aspx?reportid=](http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReport_Final.aspx?reportid=667&template=2R1C&yeartype=M&subcatid=59)

[667&template=2R1C&yeartype=M&subcatid=59](http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReport_Final.aspx?reportid=667&template=2R1C&yeartype=M&subcatid=59) (เข้าสู่ระบบ 25/02/2558)

“GINI index (World Bank estimate)”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา

<http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI> (เข้าสู่ระบบ 25/02/2558)

“สรุปการค้าชายแดนไทยด้านจังหวัดเชียงราย”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา

http://www.moc.go.th/opscenter/cr/data/Trade_Data/2012/2555_.pdf

(เข้าสู่ระบบ 25/02/2558)

สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจประกอบด้วย ไทย จีน เวียดนาม และ ลาว [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา

<http://pun2013.bth.cc/webboard/topic-view-327147>

(เข้าสู่ระบบวันที่ 16/09/2557)

New Thai-Lao Friendship Bridge across the Mekong”. [online] source

<http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2013/08/21/new-thai-lao-friendship-bridge-across-the-mekong/> (access on 17/09/2014)

“โอด เปิดสะพานมิตรภาพ4 กระทบการค้า’เชียงของ” [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา

<http://www.thairath.co.th/content/393850>

(เข้าสู่ระบบวันที่ 17 กันยายน 2557)

สัมภาษณ์

นายไทร, 19 พฤษภาคม 2557

นางแจ่มจิต, 4 พฤษภาคม 2557

นางปลายหนึ่ง, 3 พฤษภาคม 2557

นางทองสุข, 18 พฤษภาคม 2557

นายเสีรัมย์, 5 พฤษภาคม 2557

นายทัต, 15 สิงหาคม 2557

นางแสงนวล 4 พฤษภาคม 2557

นายจ๊ับ, 17 พฤษภาคม 2557

นายก่อง, วันที่ 7 สิงหาคม 2557